

НАВИГАТАР

На самай справе

СКАЛЬПЫ І ТАМАГАЙКІ

Самыя вядомыя памылкі пра індзейцаў

У дзяцінстве мы захапіліся кніжкам Майна Рыда і Джэймса Фенімора Купера, а таксама праглядамі шматлікіх вестэрнаў. Асноўнымі героямі гэтых твораў (разам з каўбоямі) былі індзейцы — асноўнае насельніцтва тады нядаўна адкрытай Амерыкі. Але як большасць людзей сабе іх уяўляе? Звычайна — гэта маўклівы чырванаскуравы дзікун з лукам і тамагаўкам у руках і звязкам скальпаў на поясе. У рэчаіснасці карэнныя жыхары Амерыкі былі зусім не такімі, якімі іх паказваюць у галівудскіх фільмах.

дэлавары выступаюць у ролі станочных персанажаў, а іракезы — антаганістаў. Прычына гэтага да смешнага банальная: першыя былі саюзнікамі ЗША, а другія — Вялікабрытаніі.

Тамагаўкі не кідалі

Тамагаўк — верная зброя індзейца. У фільмах і кнігах паказваюцца дзіўныя здольнасці абарыгенаў кідаць гэтыя сякеркі ў ворагаў з даволі немаляой адлегласці.

У рэчаіснасці пра гэты «факт» не згадваецца ні ў адной пэўнай крыніцы, што, хутчэй за ўсё, сведчыць аб адсутнасці такой практыкі ў індзейцаў. Больш за тое, да дзяржання сякер звычайна прывязвалася пятля, якая надзявалася на руку. Гэта значыць, што воіны секлі тамагаўкамі і не жадалі, каб іх зброя кудысьці знікла. Ды і калі падумаць рацыянальна — які сэнс кідаць сваю асноўную зброю ў ворага і застацца пасля гэтага безабаронным? Хутчэй за ўсё, гэта не больш чым выдуманая кінштэмп, ад якога любая сцена бітвы проста будзе выглядаць больш эфектнай.

Добрыя — кепскія

Вобраз карэннага паўночнаамерыканскага народа моцна рамантаваў мастацкай літаратура і кінематограф. Практычна заўсёды індзеец з'яўляецца высакародным дзікуном, які абараняў свае землі.

Насамрэч «чырванаскуравы» былі жорсткімі. Існавалі як мірныя плямёны, так і ваюючыя, апошнія не шкадавалі нікога. Яны забівалі мужчын і бралі ў палон дзяцей і жанчын, выразалі ўсю скаціну і спальвалі вігвамы і іншае жыллё. Воіны сярод індзейцаў былі звычайнай з'явай. На Дзікім Захадзе дзейнічаў толькі адзін закон — хто мацнейшы, той і мае рацыю.

Не скура, а фарба

З падачы першых амерыканскіх каланістаў індзейцаў сталі называць «чырванаскурамі». Але гэта зусім не азначае, што колер скуры абарыгенаў быў чырвоны, хоць бы таму, што падобнага пігменту ў прыродзе проста не існуе.

Справа ў тым, што індзейцы любілі фарбаваць твар і грудзі ў чырвоны колер. Для гэтага яны выкарыстоўвалі адмысловую фарбу з охры і тлушчу. Асабліва любілі падобны бодзі-арт ваўнічых плямёнаў апачы. Размалёўка целаў служыла нейкай магічнай абаронай для воіна і паказвала яго статус. На самай справе колер скуры індзейцаў у залежнасці ад рэгіёнаў вар'іраваўся ад жоўта-карычневага да бронзавага.

Скальпы не збіралі. Але прадавалі

Са скальпаваннем сярод паўночнаамерыканскіх індзейцаў звязана нямаля памылка. Самай распаўсюджанай з'яўляецца тое, што індзейцы збіралі скальпы сваіх ворагаў.

Вядома, гэтыя выпадкі мелі месца, але ў цэлым гэта не было ўсеагульнай традыцыяй. Часта індзейцы здымалі скальпы толькі ў адказ на падобную абразу з боку ворага. Больш за тое, менавіта каланісты-еўрапейцы ўявілі звычай плаціць індзейцам за знятыя скальпы як грашыма, так і «вогненнай вадой». Яшчэ існуе памылкавае меркаванне, што ўсе скальпаваныя людзі абавязкова гінулі. Вядома нямаля выпадкаў, калі пасля гэтага жорсткага абраду людзі не толькі выжывалі, але і працягвалі весці нармальнае жыццё.

Апошні з магікан

У гістарычным рамане вышэй згаданага Джэймса Фенімора Купера расказваецца драматычная гісторыя жыцця і смерці індзейца Ункаса — апошняга з племя магікан. Дзеянне рамана адбываецца ў сярэдзіне XVIII стагоддзя.

Даследчыкі высветлілі, што Ункас — чалавек, які рэальна існаваў, толькі жыў ён на 150 гадоў раней за падзеі, якія апісваюцца ў кнізе. На самай жа справе племя магікан не вымерла да гэтага часу і ў 2003 годзе налічвала 1611 жыхароў. У кнізе Купера

Даведнік

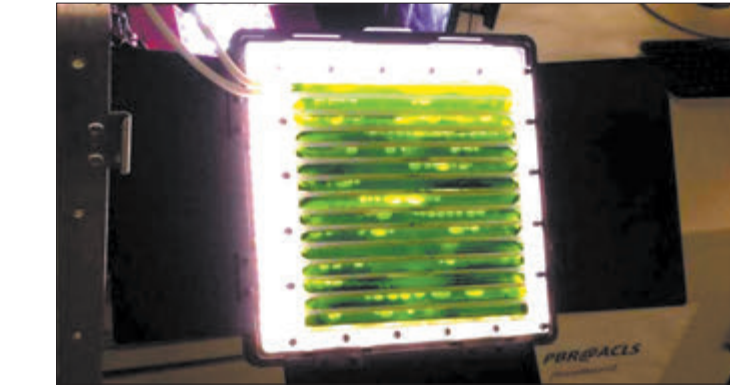
ШТО ТАКОЕ ФЕНОМЕН МНОЖНАЙ НЕДАСВЕДЧАНАСЦІ

Уявіце, што вы выказалі меркаванне, якое здавалася вам настолькі натуральным, настолькі само сабой зразумелым — вы былі ўпэўнены, што ніхто ў здаровым розуме яго не стаў бы аспрэчваць. А аказалася, што вы нават не ў меншасці — у поўнай адзіноце. З вамі калі-небудзь адбывалася нешта падобнае?

Ці супрацьлеглая сітуацыя: вы з сябрамі паглядзелі ў кінаатры нейкі фільм, які ніякіх панчуццяў, акрамя нуды і здзіўлення, у вас не выклікаў, але робіце выгляд, што падзяляеце захапленні ўсёй кампаніі. Ці седзіце ў рэстаране з сябрамі, заказалі бутэльку дарагога віна і абмяркоўваеце яго вытанчаны смак, які ў рэчаіснасці выклікае ў вас асацыяцыі з вадкасцю для мыцця шкла. І вы маглі быць не адзін з такімі сваімі думкамі — проста з вамі і вашымі сябрамі адыграў злы жарт феномен, вядомы ў псіхалогіі як «феномен множнай недасведчанасці».

Тэрмін «феномен множнай недасведчанасці» быў прапанаваны ў 1931 годзе псіхалагамі Даніэлем Кацам і Флойдом Олпартам. Пад гэтым тэрмінам маецца на ўвазе на здзіўленне распаўсюджаная сітуацыя, калі адзін член групы знаходзіцца ва ўпэўненасці, што меркаванне ўсіх астатніх проста процілеглае яго ўласнаму. Гэта свайго роду версія казкі пра гонлага караля, якая часта здаецца ў рэальным жыцці. Каці Олпарт правялі серыю эксперыментаў з удзелам студэнтаў Сіракузскага ўніверсітэта. Аказалася, што гэты феномен можа з лёгкасцю прымуціць маладых людзей піць алкаголь у вялікай колькасці і пускаяцца ва ўсе цяжкія — да статкова пераканаш і, што так робяць УСЕ. Падобным чынам гэты феномен можа распаўсюджвацца на ўсё што хочаце — ад харчовых звычак і густаў у вопратцы да палітычных поглядаў.

КАСМАНАЎТЫ БУДУЦЬ ВЫРОШЧВАЦЬ ВОДАРАСЦІ

Падчас працяглага касмічных палятаў членам экіпажаў касмічных караблёў прыйдзецца самастойна вырошчваць ежу, таму што дастаўка з Зямлі будзе немагчымай.

Пры гэтым ім будзе важна разнастаткі рацыён, паколькі харчавання адной бульбай, як персанаж Мэта Дэймана ў фільме «Марсіянін», наўрад ці хтосьці захоча. Даследчыкі з Міжнароднай касмічнай станцыі пачалі эксперымент, падчас якога высвятляць, ці змогуць яны вырошчваць, есці водарасці і атрымаць з іх кісларод. Здаецца, гэта цалкам магчыма.

Для вырошчвання багавіння яны будуць выкарыстоўваць фотабіярэактар, які нядаўна быў дастаўлены на станцыю грузавым караблём SpaceX Dragon. Лічыцца, што пры дапамозе яго касманаўты атрымаюць не толькі пахвойную біямасу, якая можа склаці 30% рацыёну ўдзельнікаў будучых касмічных місій, але і дадатковую крыніцу чыстага кіслароду. Для гэтых мэт, дарэчы, выдатна падыходзяць водарасці Chlorella vulgaris, якія і будуць вырошчвацца ўнутры біялагічнага рэактара.

Мяркуюцца, што прылада будзе працаваць сумесна з фізіка-хімічнай сістэмай рэцыркуляцыі паветра і тэхналогіяй ACLS для перапрацоўкі вуглякіслага

газу ў кісларод. У асноўным кісларод на МКС здабываецца шляхам электrolізавання вады, якую дастаўляюць на грузавых караблях, — вадарод, які ўтвараецца пры гэтым, пасля скардаецца ў касмічную прастору. Дзякуючы багавінню і іншым тэхналогіям стварэння кіслароду транспарт змога дастаўляць на 400 літраў вады менш ці выкарыстоўваць гэты аб'ём у іншых мэтах. Калі эксперымент пройдзе паспяхова і прылада дакажа сваю эфектыўнасць, тэхналогія будзе шырока ўжывацца пры пілатаваных даследаваннях Месяца і каланізацыі Марса. Падчас гэтых місій дастаўка прадуктаў з Зямлі будзе немагчымай, і справа не толькі ў вялікай адлегласці, але і ў павялічаным аб'ёме груза. Менавіта таму даследчыкі так актыўна займаюцца стварэннем замкнёнай сістэмы жыццезабеспячэння, дзе дастаўка ежы і вады папросту не будзе патрэбна. Характэрна, што ў грузавым караблі SpaceX Dragon таксама былі дастаўлены матэрыялы для запаўнення акісляльных працэсаў у клетках касманаўтаў. Лічыцца, што калі-небудзь яны лягчэй на аснову лекаў, якія ліквідуюць наступствы працяглага знаходжання ва ўмовах бязважкасці.

Падрыхтаваў Іван КУПАРВАС.

ПАЗБАВІЦА АД МАРКОЎНАЙ МУХІ БЕЗ ХІМІІ

Маркоўная муха — маленькі, але злосны шкоднік морквы, пастарнака, сельдэрэя і пятрушкі. За адзін дачны сезон нашы градкі з морквай атакуюць два пакаленні гэтага шкоднага насякомага. Яе даўжыня — усяго 4-5 міліметраў. У яе чорнае брушка, чырвоная галава і жоўтыя лапкі. Яна лётае з дапамогай шырокіх празрыстых зеленаватых крылаў.

Кукалкі маркоўнай мухі выдатна зімуюць як у склепе побач з морквай, так і ў верхнім пласце глебы на участку. Яны выдатна пераносяць любячыя маразы, практычна не вымарзаюць. У маі, калі пачынаюць цвіціць яблыні і рабіны, а глеба праграваецца да 15 °С, можна чакаць першыя выносы лёт маркоўнай мухі. На працягу наступных 20-25 дзён яна будзе адкладваць яйкі ўнізе сцёблаў маленькіх раслін морквы. Праз 5-10 сутак з яек з'яўляюцца лічынкі і пачынаюць угрызаць у караняплод.

На моркве, пашкоджанай маркоўнай мухай, застаюцца чорныя «хадзі» і чарвотачкі, якія цяжка не заўважыць. Бацінне пашкоджанай морквы можа стаць цёмна-фіялетавым, жоўтым або пачаць сохнуць. Да ліпеня лічынкі «за абедзве шыкі» трэскаюць нашу моркву, а затым акулкуюцца і ператвараюцца ў другое пакаленне мух, якія зноў пачынаюць разнамадаць. Летні вылет маркоўнай мухі прыпадае на сярэдзіну ліпеня — сярэдзіну жніўня. Цяпер дзеткі другога пакалення будуць ласаватца спелай морквай, а потым застаюцца зімаваць на градках і ў сховішчах.

Як і ва ўсіх, у маркоўнай мухі ёсць свае слабасці. Варта згуляць на іх — і можна будзе збыццка пра гэтага шкодніка назаўжды. Па-першае, маркоўная муха не любіць паху цыбулі. Таму той, хто вырошчвае цыбулю з морквай у змешаных пасадках, звычайна ад маркоўнай мухі не пакутуе.

Як, зрэшты, і ад цыбульнай. Па-другое, маркоўнай мусе не падабаюцца выдзелены каранёў аksamітак і нагатку. Так што зусім не лішнім будзе ўпрыгожыць міжраддзі маркоўнай градкі гэтымі выдатнымі кветкамі. І прыгожа, і муха не лётае! Нарэшце, маркоўная муха аддае перавагу вільготнасці і ценю. А значыць, чым радзейшыя пасадкі, тым лепш. Чым радзейшы паліў, тым лепш. Больш эфектыўна паліваць моркву раз на тыдзень, але багата, на вялікую глыбіню, чым кожны дзень размахваць палівачкай над градкамі.

Акрамя гэтага існуе шмат народных сродкаў супраць маркоўнай мухі.

- 1. Біяпрапараты. Найменш працаёмкі (але доволі выдатковы) метада прадугледжвае выкарыстанне біяпрапаратаў ад шкоднікаў. Падчас лёту мухі, гэта значыць у маі і ліпені, апыскаваюць градкі з морквай адмысловым біяпрапаратам. Для людзей і жывёл ён бяспечны, а вось шкодніка да пасадкаў не падпусціць. 2. Нашатырны спірт. Вясоной і ў пачатку лета маркоўная муха можа паліць растворам нашатырнага спірту: 1-2 сталовыя лыжкі на 10 літраў вады. Аміяк і маркоўную муху пахам напахолае, і ў якасці азотнай падкормкі спрацуе. 3. Соль. У пачатку чэрвеня два разы з інтэрвалам у 10 дзён маркоўныя градкі праліваюць раствором паваарнай солі: 1 сталовая лыжка на 10 літраў вады.

4. Шалупіна цыбулі. Як толькі ўсходы морквы ўтвараюць 2-3 сарпаўныя лісточкі (або падчас першага прарэджвання), бяруць 400 грамаў цыбульнай шалупіны заліваюць пяццю літрамі гарачай вады, настойваюць двое сутак, затым працэдуваюць і апыскаваюць пасевы. Шалупіна цыбулі не выкідваецца, а раскладаюць у міжраддзі. Акрамя цыбульнай шалупіны для настою можна выкарыстоўваць крываўнік, памідорнае бацінне або палыні.

5. Нафталін. У маленькіх пласціках бутэлях робяць некалькі вялікіх адтулін. У бутэльку змяшчаюць таблетку нафталіну і закрываюць корак. Затым бутэльку раскладаюць на пасадках морквы. На сонейку нафталін награвецца і выдае непрыемны для маркоўнай мухі пах.

6. Апельсінавыя скарынкі. Для таго каб збіць муху з панталыку нязвыклым пахам, моркву пры прарэджванні апыскаюць настоём апельсінавых скарынак: 1 кілаграм сухіх скарынак трэба заліць 10 літрамі цёплай вады і настойваць тры суткі ў цёмным месцы.

Многія на час лёту маркоўнай мухі абсыпаюць міжраддзі тытуненым пылам, гарчычным парашком, чорным ці чырвоным молатым перцам. Камусці гэта выдатна дапамагае, камусці — не.

У заключэнне хацелася б яшчэ раз звярнуць увагу на тое, што ні адно апыскаванне або паліў не эфектыўнае на так, як захаванне севазвароту і змешаныя пасадкі. Гэтыя простыя і дзейсныя прыёмы ўжо даўно з поспехам ужываюцца па ўсім свеце.

Даты Падзеі Людзі

15 МАЯ

1845 год — дзень нараджэння сенскага павета Віленскай губерні Іван Дзяменцевіч Чэрскі, вядомы геолог, палеантолаг і географ, даследчык Сібіры.

1979 год — у Мінску пры Інстытуце мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору НАН Беларусі адкрыты Музей старажытнабеларускай культуры. У аснову музейнага збору былі ўключаны калекцыі, сабраныя за многія гады супрацоўнікамі Інстытута падчас мастацтвазнаўчых і этнаграфічных экспедыцый па ўсёй Беларусі.

1859 Кюры, французскі вучоны-фізік, адзін са стваральнікаў вучэння пра радыяактыўнасць, лаўрэат Нобелеўскай прэміі (1903). Адкрыў і даследаваў п'езаэлектрычнасць. Разам з жонкай Марыяй Складзюўскай-Кюры адкрыў палоній і радый, даследаваў радыеактыўнае выпрамяненне. Увёў тэрмін «радыеактыўнасць». Памёр у 1906 годзе.

1914 год — нараджэнне Мікалая Васілевіч Гурло, беларускі мастак-графік. Працаваў у жанры плаката, станковай, сатырычнай і кніжнай графікі. Аўтар шматлікіх сатырычных малюнкаў для выдання «Раздавім фашысцкую гадзіну!», гумарыстычных і сатырычных малюнкаў для часопісаў «Вожык», «Полымя», «Работніца і сялянка», «Беларусь». Аформіў кнігі «Прыгоды дзеда Міхеда» А. Астрэйкі, «На вясёлай вайне» Э. Валасевіча і іншыя. Памёр у 1980 годзе.

1924 год — нараджэнне (г. Мінск) Уладзімір Іванавіч Ярмак, Герой Савецкага Саю-

за. У гады Вялікай Айчыннай вайны з кастрычніка 1942 года на Ленінградскім фронце, радавы. 19 ліпеня 1943-га ў час разведкі боем у раёне Сіняўскіх вышыняў (пад Ленінградом) закрыв у сваім цэламе амбразуру варожага дота, чым забяспечыў групе разведчыкаў выкананне баявога задання.

1979 год — у Мінску пры Інстытуце мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору НАН Беларусі адкрыты Музей старажытнабеларускай культуры. У аснову музейнага збору былі ўключаны калекцыі, сабраныя за многія гады супрацоўнікамі Інстытута падчас мастацтвазнаўчых і этнаграфічных экспедыцый па ўсёй Беларусі.

Міжнародны дзень сем'яў. Адзначаецца штогод, пачынаючы з 1994 года, у адпаведнасці з рэзалюцыяй Генеральнай Асамблеі ААН ад 20 верасня 1993 года.

1859 Кюры, французскі вучоны-фізік, адзін са стваральнікаў вучэння пра радыяактыўнасць, лаўрэат Нобелеўскай прэміі (1903). Адкрыў і даследаваў п'езаэлектрычнасць. Разам з жонкай Марыяй Складзюўскай-Кюры адкрыў палоній і радый, даследаваў радыеактыўнае выпрамяненне. Увёў тэрмін «радыеактыўнасць». Памёр у 1906 годзе.

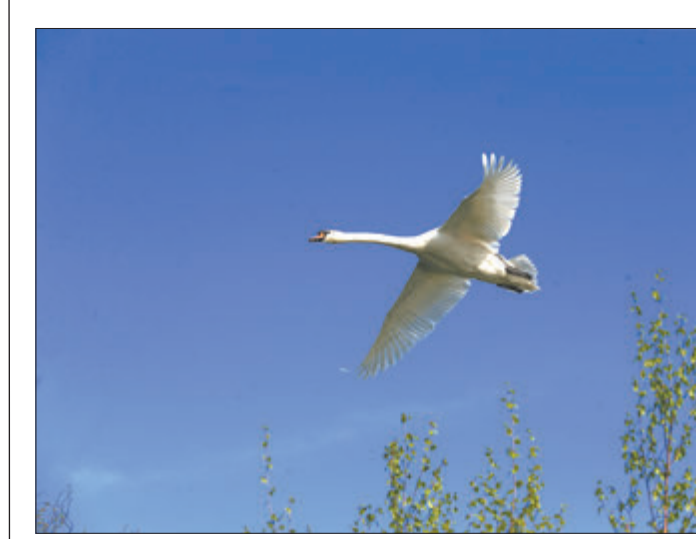
1932 год — дэкратам Савета Народных Камісарыяў СССР за подпісам Сталіна была аб'юлена так званая бязбожная пяцігодка, якая паставіла мэту «на 1 мая 1937 года ліквідаваць усе культывыя збудаванні і «выкараніць» бога на тэрыторыі краіны».

1955 год — у венскім палацы Бельведэр паўнамоцнымі прадстаўнікамі краін — удзельніц антыгітлераўскай кааліцыі быў падпісаны дагавор аб аднаўленні незалежнай і дэмакратычнай Аўстрыі.

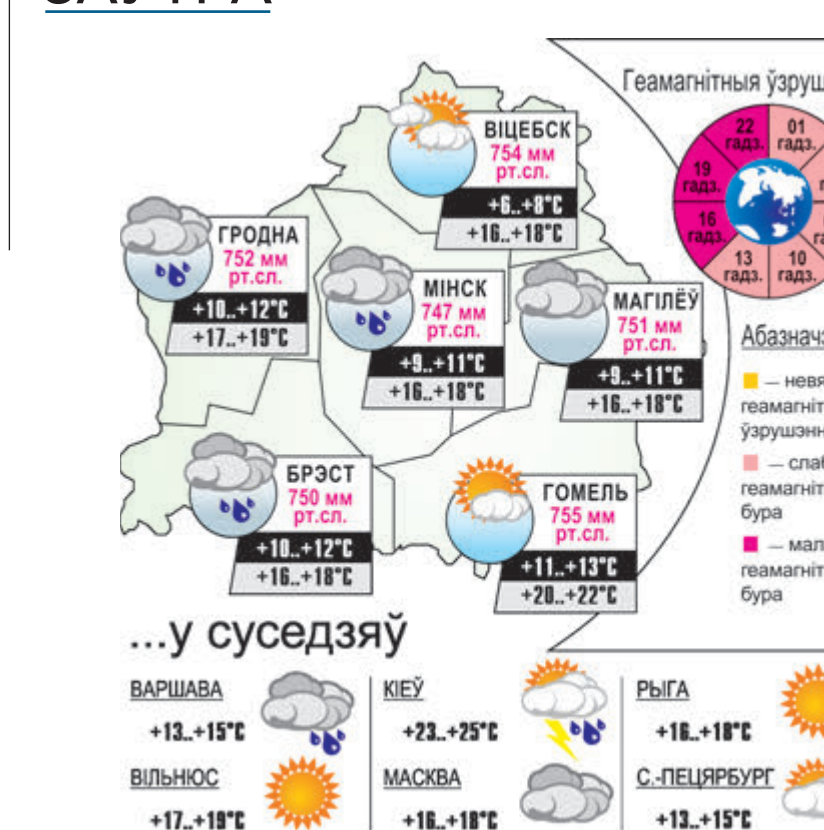
СЁННЯ

Table with 3 columns: Сонца, Усход, Заход, Даўжыня дня. Rows for Minsk, Vitebsk, Magilëu, Gomel, Brest.

Месяц Першая квадрант 12 мая. Месяц у сузор'і Шалей. Імяніны Пр. Зой, Апанаса, Барыса, Глеба, Давыда, Рамана. К. Надзеі, Софіі, Ізідара, Яна.

ЗАЎТРА

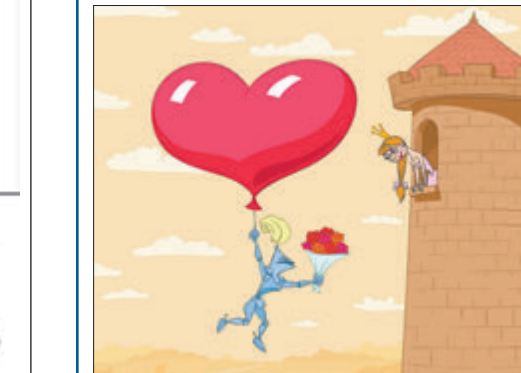
УСМІХНЕМСЯ

Сціпласць, якая ўпрыгожвае чалавека, называецца біжутэрыяй.

— Фіма, у вас пад Адэсай ёсць дача. Што ты там звычайна саджаеш? — Такі печаны.

Сучасным дзеячам ніколі не спазнаць гэты боль... У наш час мы глядзелі матч Англія — Нігерыя па чорна-белым тэлевізары.

Калі ты дадаваў яраскць, знікала зборная Англія. Калі ты памяншаў яраскць, знікала зборная Нігерыя.

ЗВЯЗДА БЕЛАРУСКАЯ ГАЗЕТА

ЗАСНАВАЛЬНІКІ: Савет Рэспублікі Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь, Палата прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь, Савет Міністраў Рэспублікі Беларусь.

РЭГІСТРАЦЫЯНЫЯ ПАСВЕДЧАННЕ НУМАР 2 АД 17 ЛЮТАГА 2009 ГОДА, ВЫДАДЗЕНАЕ МІНІСТЭРСТВАМ ІНФАРМАЦЫІ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ.

Дырэктар — галоўны рэдактар СУХАРУКАЎ Павел Якаўлевіч.

РЭДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ: В. АНУФЬЕВА (намеснік галоўнага рэдактара), Н. ДРЫНДРОЖЫК, Н. КАРПЕНКА (першы намеснік галоўнага рэдактара), А. ЛЯХОВІЧ (першы намеснік дырэктара), М. ЛІТВАЎ (намеснік галоўнага рэдактара), А. КЛЯШЧУК, Н. РАСОЛКА, С. РАСОЛКА, А. СІЛАНЕЎСКІ (намеснік галоўнага рэдактара), В. ЦЕЛЮШК. Выдавец — Рэдакцыяна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом «Звязда».

АДРАС: 220013, г. Мінск, вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а.

ТЭЛЕФОНЫ: прыёмнай — 287 19 19 (тэл./факс); аддзела: пismaў — 287 18 64, маркетынгу — 337 44 04, сакратарыята — 292 05 82, аддзялення за выпуск дадаткаў: «Чырвоная змена» — 292 44 12; «Масцовае самакіраванне» — 292 44 12, уласных карэспандэнцтваў: у Брэсце: 20 37 98, Віцебску: 43 23 74, Гомелі: 28 27 27, Магілёве: 32 74 31, на Мінскай вобл.: (017) 292 21 03; бухгалтэрыя: 287 18 81.

http://www.viazda.by; e-mail: info@viazda.by, (для зваротаў): zvarot@viazda.by

ПРЫЁМ РЭКЛАМЫ тэл./факс: 287 17 79, e-mail: reklama@viazda.by

М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 Нумар падпісаны ў 19 30 П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 14 мая 2019 года.